

RECENZII

Bogdan Georgescu, *Biserica Ortodoxă Română și puterea comunistă (1945-1964)*, București, Editura Eikon, 2015, 284 p.

Studierea fenomenului totalitar în anii post-decembriști, a constituit pentru mulți cercetători, mai mult sau mai puțin avizați, o punte de încercare. Un important capitol în acest fenomen complex a fost rezervat Bisericii Ortodoxe Române și relației pe care a avut-o cu Statul român.

Despre dl. Bogdan Georgescu aflăm dintr-o scurtă biografie, așezată la începutul cărții, că este de formație teolog, absolvind Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul” din București în anul 2007, precum și studiile doctorale în cadrul aceleiași facultăți materializate în anul 2014 printr-o teză cu titlul *Studiu comparativ al relațiilor între Biserica Ortodoxă și Stat în România și Uniunea Sovietică (1945-1964). O analiză a raporturilor între Biserică și Stat*.

Lucrarea de față este structurată pe trei părți mari precedate de o introducere. Din Introducere ne dăm seama că se dorește a fi o lucrare prin care să fie evidențiate raporturile biserică-stat în perioada amintită, dar privite din alt punct de vedere decât cel exprimat de unii cercetători precum Olivier Gillet, adică acela că Biserica Ortodoxă Română a fost una obedientă și ascultătoare regimului comunist (p. 16-17). Din ceea ce afirmă Bogdan Georgescu, acest punct de vedere al lui Gillet a fost influențat de „memorialistica greco-catolică afectată de momentul 1948, fie presa din exil, care în toți acești ani a prezentat imaginea unei Biserici Ortodoxe, după părerea lor, vândută «diavolului roșu», a unei Biserici care ar fi conlucrat cu statul comunist împotriva propriului popor și a propriilor credincioși” (p. 17). De asemenea, mai aflăm că lucrarea își propune, în esență, să răspundă la câteva întrebări: „Cum a fost perceput acest discurs (al B.O.R. n.n.) de către cele două autorități aflate în dialog: Biserica și statul comunist? Care a fost distanța între vorbe și fapte din perspectiva ambelor autorități? Au existat mai multe discursuri ale Bisericii în perioada comunistă? Dacă da, care este cel adevărat?” (p. 17).

Partea I intitulată *Situația generală a Bisericii Ortodoxe Române* este structurată pe mai multe subcapitole în care autorul încearcă să facă o sinteză a situației în care se afla B.O.R. în perioada imediat următoare războiului, ascensiunea Partidului Comunist și strategiile sale de atragere a clerului, conștienți fiind de „forța și importanța preoțimii în orientarea opiniilor și deciziilor populației mai ales la sate”, de aceea „exista sau se preconiza un adevărat program cu privire la politica ce urmează a fi adoptată față de preoți” (p. 26).

Un alt moment delicat abordat este și cel legat de epurările făcute în ierarhia bisericească. Era clar că noua conducere care încerca să-și infiltreze tentaculele în toate domeniile, dorea prin orice mijloace să scape și de clericii incozi. În primul rând erau vizați ierarhii ardeleni Nicolae Bălan al Ardealului și Andrei Magier al Aradului. Epurarea efectivă s-a putut face abia în 1947 când, prin Legea 166/1947 erau pensionați toți ierarhii incozi (p.37).

Un caz special a fost cel al episcopului Nicolae Popovici al Oradiei care era cunoscut prin poziția sa tranșantă anticomunistă, manifestându-se deschis pe față, împotriva democrației populare. Între 1945-1948 a fost văzut de autoritățile comuniste ca o persoană dezirabilă, care ar putea fi de folos regimului. Așa se explică includerea sa în delegația Patriarhiei în 1946 ce a făcut o vizită Bisericii surori a Rusiei, dar și din delegația care l-a întâmpinat pe Patriarhul Alexei la București în 1947. De asemenea, episcopul orădean făcea parte din așa-zisul *bloc ardelean* care trebuia distrus (p. 45) pentru ca infiltrarea unor ierarhi și preoți supuși sistemului comunist să se facă mai ușor. Modul prioritar al manifestărilor episcopului Popovici a fost predica și pastorala prin care protesta vehement împotriva regimului comunist și a metodelor sale de a trata Biserica Ortodoxă. Considerat ca un veritabil afront adus Statului, pe care nici unul din ierarhi nu și l-a permis, s-a ajuns la un apogeu critic în relația Biserică – Stat: ruperea relațiilor dintre cele două instituții sau disocierea Sfântului Sinod de episcopul Popovici și scoaterea sa din scaunul episcopal. Ierarhii sinodali au fost nevoiți să-și calce pe inimă și să sacrifice individul în favoarea comunității, de aceea în ședința Sinodului din 4 octombrie 1950 episcopul orădean

este demis prin pensionare și exilat cu domiciliu forțat la Mănăstirea Cheia. Multele documente de arhivă din fondurile CNSAS pe care autorul le-a verificat, vin să întărească ceea ce Patriarhul Justinian și mitropolitul N. Bălan au afirmat ulterior că, ministrul cultelor „Stanciu Stoian ar fi dorit să-i facă mai mult rău episcopului, fiind necesară intervenția lui Petru Groza pentru ca Nicolae Popovici să fie «doar» pensionat și exilat la mănăstire” (p. 51). Conflictul Patriarhului Justinian cu autoritățile statului se vede și din opunerea în numirea unui ierarh dorit de comuniști – Valerian Zaharia, episcopia Oradiei rămânând vacantă timp de 1 an până în 11 noiembrie 1951. Patriarhul va fi nevoit să accepte această numire doar pentru ca Biserica să nu mai piardă încă o episcopie prin desființare și comasare cu cea a Clujului și a Aradului (p.53).

Alte două subcapitole deosebit de interesante prin prisma abordării sunt cele intitulate *Ierarhi verticali și preoți obedienți puterii politice comuniste și Învățământul teologic*. Citite cu mare atenție se poate observa situația grea în care era B.O.R.. Aflată între ciocan și nicovală, având exemplul Bisericii Greco-Catolice desființată, s-a luptat prin ierarhii săi prin toate pârghiile pentru a salva clerul și credincioșii.

Partea a doua intitulată *Monahismul ortodox românesc (1945-1964)* este dedicată situației deosebit de grele prin care au fost nevoiți să treacă monahii și monahiile în urma decretului 410/1959 prin care călugării apti de muncă, cu o pregătire de cel puțin șapte clase elementare precum și minorii trebuiau să părăsească mănăstirile lor să renunțe la viața monahală și să fie încadrați în câmpul muncii. Astfel se dorea ca în mănăstiri să rămână doar vârstnicii. De asemenea mănăstirile și schiturile cu capacitate mică de cazare erau desființate, iar personalul era mutat în mănăstiri mai mari. Această mișcare împotriva monahismului a venit și ca urmare a faptului că mănăstirile, schiturile și teritoriile aferente erau considerate ca focare de rezistență anticomunistă. Stareții erau considerați „în marea majoritate elemente legionare care aduc în mănăstiri alți legionari” (p. 133).

A treia parte intitulată *Grupul „Rugul Aprins”* se întinde pe un număr de 35 de pagini și poate fi considerat ca un studiu de caz, ca un exemplu în analiza ideii de persecuție religioasă adoptată camuflat de regimul comunist, care, în general, accepta libertatea de conștiință și cea religioasă.

Abordarea lui Bogdan Georgescu referitoare la „Rugul Aprins” se restrânge la două personaje Ieroschimonahul Daniil Sandu Tudor și părintele Dumitru Stăniloae care nici nu făcuse parte din acest grup. Este știut faptul că fenomenul „Rugul Aprins” era o mișcare religioasă de practicare a ortodoxiei, ce se înscrisa în cadrul legal al timpului.

Subcapitolul *Ieroschimonahul Daniile Teodorescu în dosarul „P 202”* este o prezentare sintetică a vastului material informativ adunat de Securitate în dosarul intentat lui Sandu Tudor și încercările de a-i găsi o slăbiciune prin care el împreună cu membrii Rugului Aprins să fie acuzați de uneltiri împotriva orânduirii statale (p. 161, nota 391).

Partea finală a lucrării, întinsă pe un număr de 72 de pagini, prezintă un mare număr de fonduri arhivistice consultate, dar și o bogată bibliografie. Finalul cărții este rezervat unui indice de persoane, necesar în astfel de lucrări, și câteva anexe. Rolul anexelor într-o lucrare științifică nu este numai acela de a ilustra numărul mare de documente folosite pe parcursul lucrării, ci și acela de a reda documente *in integrum* pentru ca alți cercetători care nu au acces la fondurile arhivistice cercetate de autor, să le poată folosi, lucru pe care nu îl regăsim aici.

De asemenea, se poate observa parcurgând lucrarea că autorul ei a rămas dator, pe alocuri, unor lucrări folosite în exces.

Văzută în ansamblu, cartea propusă de Bogdan Georgescu încearcă să facă lumină, prin aplecarea asupra documentului de arhivă, în ceea ce privește legăturile dintre două puternice instituții – Biserica Ortodoxă și Statul Român – din perioada imediat următoare celei de-a doua conflagrații mondiale.

Petru ARDELEAN